

Председателят на ГИ „Справедливост“ Иван Груйкин: Народният суверенитет – има ли почва у нас?

Миналата седмица в Народното събрание се проведе обсъждане на основните избирателни системи, последвано от публичен дебат и зачестили мнения по темата в медиите. Очевидна е инерцията за дискредитиране на мажоритарната избирателна система с познати аргументи, имащи малко общо с реалността. Отдавнашна позиция на „Гражданска инициатива „Справедливост“ е необходимостта от мажоритарна система за избор на парламент, както и въвеждането на елемент на пряк избор за съдии и прокурори. Няма да повтарям вече публикуваните си тези за несъстоятелност на някои от най-упорито повтаряни клишета срещу мажоритарния вот, но е добре да се види връзката между вида на избирателната система, като важен фактор за формиране на политическата среда, и днешните български проблеми. За последните сме почти единодушни – дълбока криза на представителство на гражданите във властта, фасадност на демократичните механизми и институции, липса на върховенство на закона и сигурност за хората и бизнеса, подчинение на реалната политическа и икономическа власт от нелегитимни интереси, свързани с бившия комунистически режим и неговата „държавна“ сигурност.

Видимите последици на посочените проблеми са пред очите на всички – катастрофални демографски процеси, намаляващ трудов, научен и интелектуален потенциал, дълбока морална криза, рушащ се национален интегритет, отчаяние и nihilism, западащи градове и призрачно празни села. Стремителен упадък на една нация, която в началото на 90-те, след десетилетия на потисничество, СИВ и Варшавски договор, бе изпълнена с импулс за свободен живот и достойно бъдеще. Днес, след 23 години „демократия“, при членство в Европейския съюз и НАТО, надеждата напуска това място, както вече го напуснаха над милион и половина българи. Може ли надеждата да се върне в тази страна и как? И каква е връзката с избирателната система и овластяването на съдиите? Успехът на една нация е функция на активността (икономическа, социална, политическа), мотивацията и отговорността на нейните граждани, които пък са пряко следствие от степента на свобода, законност и демократичност на обществото. Как да бъде отпушена енергията на хората, така че да работи за индивидуалното им, а оттам – и за общото благо, под върховенството на закона? Изглежда просто, и наистина е. **Колкото повече животът на хората зависи от самите тях и по-малко от някой друг – толкова по-активни и продуктивни са самите те, толкова по-проспериращо е цялото общество. Както прекомерните регулации и намеса на държавата в икономиката водят до понижаване на икономическата активност,** така и поставянето на всевъзможни и трудни за изпълнение условия за участие в политическия процес има предизвестен резултат – демотивирането на хората от участие в него и овладяването му от професионални политически посредници, които

непрекъснато повишават своето значение и тежест, изцяло за сметка на отделния избирател. Партиите се превръщат в основни субекти на политическия процес – гражданите могат да си избират. Правосъдието се моделира по сложни кабинетни схеми, основната цел на които е хората да са все по-далеч и от него. Цялата власт произтича от народа – казва член първи от Конституцията. Да, но „специалистите“ трябва да ни кажат какво всъщност означава това! А вие си мислехте, че знаете, нали?

Има нещо дълбоко сбъркано в този подход. Овластяването на едни хора от други, за да ги представляват в парламента, и самото упражняването на властта не са никакви тайнства, достъпни само за посветени. Избирателните системи и механизмите на правосъдието трябва да са прости, ясни за всеки, непоставящи бариери и затруднения за участие, логични и работещи – а не поле за изява на амбициозни всезнайковци, опитващи се да построят по човешки съвършената обществена действителност. Ако логиката на един управленски процес, касаещ пряко живота на гражданина, не е ясен и напълно разбираем, той няма как да участва в него – поне не с ума и сърцето си, а ще го прави по внушенията на някой друг. Затова „експертът“ има интерес правилата и процедурите да са все по-сложни ..... каквито и са. При отхвърлянето на мажоритарните избори и прекия избор на съдии най-често се използват европейски примери и аргументи. Истината е, че Европейския съюз доста напредна в процеса на управленско и социално инженерство, изграждайки съвършеното общество, водено от науката и разума, с огромна армия чиновници и бюрократи, бълващи всевъзможни директиви и забрани ..... Разбира се, това се прави по-много по приемлив (засега) начин, отколкото преди ние гонехме светлото комунистическо бъдеще. Но както вървят нещата, явно отново ще се налага някой да спасява Европа от самата нея – дали обаче този път ще има кой? Не случайно в челото на всички класации по индекс на икономическа свобода и предприемаческа активност (а това се отразява директно и на морално-психологическия статус на нациите) преобладават страни с мажоритарни избирателни системи, англосаксонски традиции в правораздаването, или по-широко използване на формите на пряка демокрация. Т.е. – там, където народният суверенитет се прилага в най-пълна степен.

Към мажоритарните избори и прекия избор на съдии всички партии в България имат ясна „идеологическа“ непоносимост – независимо от собствената им идеология. Управляващи, опозиция, извънпарламентарни блокове, новоучредени формации – тук всички са заедно. Логично – защото при мажоритарните избори не е нужно да си в партия, за да имаш шанс да бъдеш избран. Защото при прекия избор на магистрати партиите нямат влияние в съдебната система – както и трябва да бъде. Непрекъснато ни се внушава, че „избирателните системи са сложно нещо – затова трябва да се слушат специалистите“! Съдебната система е още по-сложно нещо – и там да кажат експертите, а също и самите съдии и прокурори. А къде остават хората? Тези, които ще бъдат управлявани от избрания „от тях“ парламент, и ще са съдени или оправдавани от назначени по „правилната“ система съдии? Някой иска да бъде настойник на суверена при най-важните за него решения – и да го предпазва от самия него. С какво морално право и на какво конституционно основание? Всъщност е точно обратното – хората трябва

ясно да заявят как искат да избират своите депутати, как да се овластяват съдиите и прокурорите, така че в това да има здрав разум и практически резултати. Чак след това специалистите ще свършат техническата работа – това е тяхната задача и там им е мястото. Нито експертите по избори, нито самите съдии и прокурори, трябва да участват във взимането на принципните решения – защото те се хранят от системата, те са част от проблема и при тях има очевиден конфликт на интереси. Когато хората си кажат думата – специалистите, сегашните съдии и прокурори могат да решат дали ще работят при определените от суверена правила, или ще си търсят друга работа. Това е все едно мениджърите на една компания да променят устава, да намаляват капитала и да определят правилата за собственото си назначаване, статут и заплащане – защото акционерите не били достатъчно подготвени по тези въпроси!

Пропорционална система, смесена система, пропорционална система с преференциални листи и нисък праг – човек слуша и му е ясно единствено това, че той самият не може да се кандидатира, и че този, за когото би гласувал, също не може да се кандидатира ..... много е сложно, скъпо, нека се борят партиите, те си имат специалисти и възможности ..... Висш съдебен съвет, парламентарна квота, съдебна квота, имаше ли президентска ..... чуди се същия човек и накрая махва с ръка – явно скоро няма да се оправи правосъдието в тази страна. Това, което ще го накара да се замисли и да гласува с ума и сърцето си, е когато знае за кого гласува. Дали го познава, дали му вярва, дали това е точният човек, който да го представя в парламента. А когато знае простото и ясно правило, че този, който е пръв (след един или два тура) в района с 25 000 избиратели, става депутат, може да се кандидатира и самият той. Промяна на правилата, променена активност и мотивация за участие на хората в изборите, независима от политиките и техните партии съдебна система – това е истинската опасност за днешното статукво, и единствения шанс на гражданите.

Слушам поредните възражения срещу мажоритарната система и наистина се чудя на „специалистите“. Току-що приключилите избори във Варна били доказателство колко опорочен и безсмислен е мажоритарният вот. Купуване на гласове, подставени лица, фалшиви кандидати – олигархията си прави каквото иска. Да, във Варна това се случи, и не само там. Ако изборите бяха редовни, същото щеше да се случи и при пропорционалния избор за общински съветници – както и винаги се случва, при всички избори в България. И това е така, защото и кметските, мажоритарни по своя характер избори, днес се провеждат в политическа среда, изцяло моделирана от пропорционалния вот за парламент. Реалните последици от мажоритарните избори можем да видим едва когато те започнат да формират политическата среда, и неизбежно променят партиите, правилата на играта, нагласите и мотивацията за участие на гражданите. Говорейки за Варна – разбира се, че хранещата се от пропорционалния парламентарен избор политическа система ще хвърли целия си ресурс в едни частични избори – защото самата система е непокътната. Пробивът в нея може да стане едва след коренна промяна на изборните правила, и дори не в достатъчна степен след първите мажоритарни избори. Да се правят изводи за мажоритарната система от сегашните избори за кметове, или да се твърди, че и сега има достатъчен

мажоритарен момент при парламентарните избори, е преднамерено некоректно от гледна точка на днешните „пропорционални“ реалности и динамиката на политическия процес. Не е нужно да си специалист, за да разбираш това. Но е по-лесно да пригласяш в общия хор, отколкото да се конфронтираш със самата система.

Днес България се нуждае от две неща, без които бъдещето ѝ не е сигурно – но не защото не е ясно какво ще е това бъдеще, а защото бъдеще може да няма. Трябва ни истинска промяна на политическата система, а не поредното „подобряване“ на правилата или групирането на правилния реформаторски блок, чиято основна цел е този път да влязат „добрите“. Обречени сме и без истинско правосъдие – независимо от властта, но овластено от гражданите. Неразбирането на това, и лековатото пропускане на шанса най-после да решим двата най-важни въпроса, от които зависи и всичко останало, може окончателно да прогони надеждата. От нас зависи дали ще се случи.